

Горохова Л. В.,
к. філос. н., доцент,
доцент кафедри філософії та політології
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна

Тихолаз С.І.,
к.пед.н., доцент
в.о. завідувача кафедри латинської мови та медичної термінології
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
м.Вінниця, Україна

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Реформування місцевого самоврядування в Україні є важливим кроком у модернізації та оптимізації управління на місцях. Основні цілі реформ включають збільшення ефективності місцевого управління, підвищення рівня участі громадян у прийнятті рішень та забезпечення більшої фінансової незалежності місцевих органів влади. Україна розпочала реформування публічної влади у 2014 році, з важливого кроку у напрямку створення прозорої, ефективної та більш демократичної системи

управління. Реформи спрямовані на модернізацію країни після Революції Гідності передбачали зміни в системі державного управління, боротьбу з корупцією та покращення прав людей. Серед основних напрямків реформування публічної влади можемо виокремити:

- передачу значної частини повноважень і ресурсів від центральних органів до місцевих громад;
- утворення об'єднаних територіальних громад для покращення місцевого самоврядування;
- створення антикорупційних органів, таких як НАБУ (Національне антикорупційне бюро України) та САП (Спеціалізована антикорупційна прокуратура);
- впровадження електронних систем декларування доходів державних службовців;
- зміна структури центральних органів влади для підвищення їх ефективності;
- впровадження нових механізмів контролю та оцінки роботи державних службовців.
- реформування поліції та інших правоохоронних органів з метою забезпечення більшої довіри громадян, тощо.

Зазначені зміни є результатами реформ й мали на меті створення більш прозорої, ефективної та демократичної системи управління, що відповідає європейським стандартам. Вони також сприяли залученню іноземних інвестицій та поліпшенню міжнародної репутації України. Важливо, що попри позитивні результати і досягнення, залишаються питання, які потребують вирішення, зокрема: не зважаючи на те, що внаслідок реформування місцеві органи влади отримали більше повноважень щодо збору податків та управління місцевими фінансами, вони все ж таки мають певні проблеми через відтермінування законодавчого врегулювання зазначеного питання. У процесі реалізації залишаються й питання впровадження нових механізмів задля більшої участі громадян у прийнятті рішень на місцях та спрощення та оптимізація адміністративної структури місцевого самоврядування.

Розпочаті реформи спрямовані на створення більш ефективної, прозорої та доступної системи місцевого управління для усіх громадян. Україна зробила значний прогрес у децентралізації влади, особливо після Євромайдану та початку реформ у 2014 році. Серед основних досягнень можемо відмітити:

– зміцнення місцевих органів влади шляхом введення нових місцевих органів влади, таких як об'єднані територіальні громади, що дозволило збільшити автономію та ресурси місцевих урядів;

– фінансова децентралізація результатом якої стала передача більшої частини податків та інших доходів на місцевий рівень, що дозволило громадам мати більший контроль над фінансами громади;

– покращення управління та прозорості через впровадження нових механізмів, які дозволяють громадянам більше контролювати діяльність місцевих органів влади.

Узагальнюючи досягнення, варто зазначити, що реформування місцевого самоврядування сприяє зростанню автономії та розвитку місцевих громад, що є важливим кроком у створенні більш ефективної та прозорої системи влади.

Щодо сучасного стану процесів децентралізації влади в Україні в умовах воєнного стану, то варто відмітити що вони є важливим аспектом управління країною під час конфлікту. Передача частини влади та повноважень від центрального уряду до місцевих органів влади та громад допомагає краще відповідати на потреби регіонів, забезпечує більшу гнучкість у прийнятті рішень та підвищує ефективність управління та сприяє зміцненню місцевих інститутів влади. Проте не варто залишати поза увагою виклики, які виникають на шляху реформи децентралізації в умовах війни й впливають на її результативність. Серед перешкод і викликів, які заважають реформуванню в сучасних умовах варто виокремити такі:

1. Руйнування інфраструктури в результаті воєнних дій, що ускладнює процеси децентралізації публічної влади, зокрема й реалізацію секторальних реформ, передбачених Проектним офісом у сферах освіти; охорони здоров'я; соціального захисту; місцевих бюджетів, місцевих податків і зборів; адміністративно-територіального устрою, системи територіальної організації виконавчої влади; містобудування, архітектури (планування територій об'єднаних територіальних громад); земельних відносин; інфраструктури (транспорт, зв'язок, дороги); навколишнього середовища та використання природних ресурсів; культури; житлово-комунального господарства; центрів надання адміністративних послуг [1]. Зокрема руйнування доріг, мостів і залізниць ускладнює логістику та пересування населення, що ускладнює виконання адміністративних функцій на місцях, а знищення транспортних шляхів впливає на доставку

товарів, медичних послуг та гуманітарної допомоги. Ушкодження водопроводів, електромереж та систем газопостачання створює складності для забезпечення базових потреб громадян, оскільки відновлення комунальної інфраструктури потребує значних фінансових ресурсів і часу, що впливає на якість життя населення. Знищення шкіл, лікарень, адміністративних будівель ускладнює надання освітніх та медичних послуг, що є важливими складовими секторальних реформ. Узагальнюючи, маємо зауважити, що відсутність доступу до необхідних послуг впливає на соціальну стабільність і безпеку громадян й обумовлює соціальні виклики.

2. Соціальні виклики, зокрема такі як міграція населення та психологічні травми. Воєнні дії призводять до міграції населення та соціальної нестабільності, що ускладнює впровадження реформ [2]. Переміщення великої кількості людей через бойові дії може ускладнити збір інформації та її аналіз. Варто зауважити, що трансформаційний вплив війни на соціальні структури може проявлятися у вигляді перерозподілу влади між соціальними класами; появи нових соціальних рухів, які виступають за зміни; змін гендерних ролей, особливо коли жінки беруть на себе нові обов'язки, тощо. Крім того руйнування підприємств і комерційних об'єктів призводять до втрати робочих місць та зменшення економічної активності, а потреба у відновленні економіки вимагає залучення інвестицій, що може бути складним в умовах воєнного стану.

3. Економічні труднощі, які обмежують доступ до ресурсів для ефективної реалізації реформування. Ключовими аспектами таких труднощів є високий рівень дефіциту державного бюджету, що обмежує фінансування реформ місцевого самоврядування і призводить до затримок у впровадженні необхідних змін та підтримці місцевих програм. Витрати на оборону та гуманітарну допомогу зменшують фінансові можливості для інших реформ, а зруйнована інфраструктура в регіонах, де ведуться бойові дії, потребує значних інвестицій для її відновлення. Попри те, що міжнародна допомога є важливим джерелом фінансування, отримання кредитів часто супроводжується вимогами до проведення економічних реформ, що може викликати додаткові труднощі. Економічні кризи, викликані внутрішніми та зовнішніми факторами, ускладнюють довгострокове планування та фінансування реформ, а високий рівень інфляції та коливання курсу валют впливають на вартість проектів і послуг. Відтак, окреслені економічні виклики потребують комплексного підходу та координації зусиль на всіх рівнях влади для їх подолання.

4. Політична нестабільність, що виникає в результаті воєнних дій призводить до наслідків, які ускладнюють впровадження реформ. Зміни політичної влади, зокрема на тимчасово окупованих територіях, можуть вплинути на впровадження реформ та прийняття рішень. А втрата контролю над певними територіями ускладнює реалізацію реформ на цих територіях [3]. Крім того, війна може викликати політичні конфлікти та розбіжності, що ускладнюють прийняття спільних рішень щодо реформ [2]. Зазначені фактори політичної нестабільності можуть значно ускладнити процес децентралізації та затримати досягнення поставлених цілей. Тому ці виклики потребують спільних зусиль для їх подолання та впровадження ефективних реформ децентралізації.

5. Недостатній доступ до інформації теж обмежує можливості для прийняття рішень щодо адекватного впровадження запланованих реформ. Воєнні дії можуть пошкодити або знищити комунікаційні та інформаційні системи, що ускладнює передачу даних та інформації. Внаслідок воєнних дій, з'являються перебої в роботі урядових установ, а окупація територій країною-агресором може призвести до тимчасового або постійного закриття урядових установ, які є джерелами важливої інформації. Евакуація населення й переміщення великої кількості людей через бойові дії може ускладнити збір інформації та її аналіз, а також обумовлюють соціальні виклики про які ми зазначали вище. Знищення телекомунікаційних мереж ускладнює доступ до інформаційних технологій, які є важливими для управління на місцях та проведення реформ. Відсутність стабільного зв'язку впливає на координацію дій між центральними та місцевими органами влади, тому держава дійсно докладає значних зусиль для відновлення критичної інфраструктури, включаючи електромережі, теле- і радіокомунікації, а також інформаційні системи. Ці заходи є важливими для забезпечення стабільності та нормального функціонування держави навіть в умовах війни.

Узагальнюючи, варто зауважити, що попри окреслені виклики і перешкоди, обумовлені воєнними діями на території України, реалізація реформ децентралізації влади триває. Свідченням зазначеного можуть бути реформи в сфері медичного обслуговування, наприклад, у 2023 році були запроваджені нові правила для медичних закладів, спрямовані на покращення якості медичної допомоги та доступності послуг, затверджені нові правила підвищення кваліфікації медичного персоналу, внесено зміни до медичного законодавства, тощо [4].

Продовжується також реалізація реформ спрямованих на покращення якості освіти та забезпечення її доступності для всіх громадян, в результаті яких відбувається впровадження нових технологій та систем управління для підвищення ефективності роботи закладів освіти. В умовах небезпеки внаслідок повномасштабного вторгнення багато закладів освіти переходять на дистанційне або змішане навчання, що дозволяє продовжувати освітній процес. Держава спільно з благодійними та міжнародними організаціями докладає значних зусиль для створення умов для навчання дітей внутрішньо переміщених осіб, організовує додаткові класи та навчальні центри у безпечніших регіонах. Зокрема співпраця з ЮНІСЕФ та іншими міжнародними партнерами сприяє забезпеченню доступу до освіти для всіх дітей, включаючи тих, хто має особливі освітні потреби. Впровадження заходів психологічної підтримки та консультацій для здобувачів освіти та науково-педагогічних і педагогічних працівників, створення онлайн платформ та навчальних ресурсів, доступних з будь-якого місця та інші кроки, які сприяють забезпеченню безперервності освіти навіть в умовах воєнних дій, підтримуючи всіх учасників освітнього процесу в цей складний час [5]. Детальніше про результати реформування місцевого самоврядування та децентралізацію публічної влади в Україні в умовах сучасних реалій ми розглянемо в наших наступних публікаціях.

Література:

1. В Україні створений Проектний офіс секторальної децентралізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://fsr.org.ua/news/v-ukrayini-stvorenyy-proektnyy-ofis-sektoralnoyi-decentralizaciyi> (дата звернення 06.10.2024).
2. The Impact of War on Political Change: An In-Depth Analysis [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://totalmilitaryinsight.com/impact-of-war-on-political-change/?form=MG0AV3> (дата звернення 06.10.2024).
3. Ukraine's Decentralization from the Perspective of Territorial Self-Governance and Conflict Management [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrainian-studies.ca/2020/07/17/ukraines-decentralization-from-the-perspective-of-territorial-self-governance-and-conflict-management/?form=MG0AV3> (дата звернення 07.10.2024).

4. Ознайомтеся зі змінами у медичному законодавстві за листопад 2023 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://medplatforma.com.ua/news/72278-oznayomtesya-zi-zminami-u-medichnomu-zakonodavstvi-za-listopad-2023-roku?form=MG0AV3> (дата звернення 07.10.2024).
5. Впровадження реформи профільної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/news/984?form=MG0AV3> (дата звернення 07.10.2024).